

УДК 34:005.591:796

DOI 10.32755/sjlaw.2024.02.050

Пузирна Н. С.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри публічного та приватного права,
Національний університет «Чернігівська політехніка»,
м. Чернігів, Україна
ORCID: 0000-0002-7297-0829

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ: МІЖНАРОДНІ Й НАЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ

Стаття присвячена правовому регулюванню фізичного виховання та спорту. Зазначено, що у сучасному суспільстві актуальними є проблеми відповідності внутрішнього законодавства нашої країни про фізичне виховання та спорт основним принципам і нормам міжнародного права та міжнародним договорам України. Звернено увагу на те, що сьогодні у сфері фізичного виховання та спорту залишається наявною проблема правових колізій та суперечностей окремих положень законодавства України.

Ключові слова: *правове регулювання, фізичне виховання, фізична культура, спорт, законодавство.*

Постановка проблеми. У світовій практиці питання правового регулювання відносин фізичного виховання та спорту завжди викликали неабиякий інтерес. І це не випадково, адже майже у всіх державах розвиток фізичного виховання та спорту як суспільного явища відбувається за великої уваги органів державної влади, враховуючи її інтерес до підтримки суспільного здоров'я кожної людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Правове регулювання фізичного виховання та спорту було предметом дослідження таких учених, як: В. А. Базенко, М. А. Журба, В. П. Корж, М. П. Костенко, М. О. Олійник, Ю. М. Шкреттій. Проте слід зазначити, що питання правового регулювання фізичного виховання та спорту в контексті міжнародного й національного законодавства є недостатньо дослідженими.

Мета статті. Метою цієї статті є дослідження міжнародних і національних аспектів правового регулювання фізичного виховання та спорту.

Виклад основного матеріалу. Правове регулювання фізичного виховання та спорту являє собою сукупність нормативно-правових актів, обумовлених специфікою спортивної діяльності. Основними міжнародними нормативно-правовими актами у сфері фізичного виховання та спорту є Європейська хартія спорту для всіх 1976 року, Міжнародна хартія фізичного виховання, фізичної активності та спорту 1978 року, Кодекс спортивної етики «Справедлива гра – шлях до перемоги» 1985 року, Спортивна хартія Європи 1992 року, Декларація прав та обов'язків спортсменів 2018 року тощо.

Грунтуючись на положеннях вищевказаних документів, різні країни, залежно від специфіки соціально-економічного і політичного устрою, формують умови для розвитку фізичної культури та спорту, для створення, відновлення і поповнення ресурсної бази як основи функціонування [1, с. 156–157].

Так, Європейська хартія спорту для всіх 1976 року визнала право кожної людини на заняття спортом – важливий фактор розвитку особистості, що потребує підтримки суспільства. Хартія також закріплює обов'язкові принципи відсутності політики у сфері спорту. Хартія проголосила принципи загальнодоступності спорту, чесного дотримання правил і толерантності, захисту людської гідності та неприпустимості експлуатації спортсменів [2].

Відповідно до Міжнародної хартії фізичного виховання, фізичної активності та спорту [3] кожна людина має фундаментальне право на доступ до фізичного виховання, фізичної активності та спорту без будь-якої дискримінації за етнічним походженням, статтю, сексуальною орієнтацією, мовою, релігією, політичними чи іншими переконаннями, національним або соціальним походженням, майновим станом чи будь-якою іншою ознакою (п. 1.1). Кожна людина повинна мати можливість за допомогою фізичного виховання, фізичної активності та спорту досягти рівня, який відповідає її здібностям та інтересам(п. 1.6).

Спортивна хартія Європи однією зі своїх цілей вказує захист і розвиток моральної та етичної бази спорту, створення гарантії спортсменам і спортсменкам від їх експлуатації з метою політичної, комерційної та фінансової наживи. А поняття «спорт» визначає як будь-яку форму рухової активності, що має

організований або спонтанний характер і спрямована на вдосконалення фізичного і психічного стану, на розвиток суспільних відносин та на досягнення результатів у змаганнях усіх рівнів [4].

До основних принципів Кодексу спортивної етики закладено міркування етичного характеру, спрямовані на дотримання справедливої гри, і є невід'ємною частиною, а не факультативними елементами всієї спортивної діяльності, спортивної політики, політики управління та застосовуються в усіх сферах як рекреаційної, так і спортивної діяльності. Кодекс забезпечує міцну етичну основу для боротьби з негативними проявами у суспільстві, які підривають традиційну основу спорту, – основу, побудовану на справедливій грі, товаристві та добровільному русі. Основною турботою та метою Кодексу є справедлива гра у спорті для дітей та юнацтва, маючи на увазі, що завтра вони стануть дорослими учасниками та спортивними зірками. Кодекс призначається для установ і дорослих осіб, які мають прямий чи опосередкований вплив на залучення молоді до участі у спорті. Кодекс містить положення про права дітей та юнацтва брати участь і насолоджуватися спортивною діяльністю, а також обов'язки установ і дорослих осіб поширювати правила справедливої гри та забезпечувати повагу цих прав [5].

Декларація прав та обов'язків спортсменів, схвалена у жовтні 2018 року на сесії МОК у Буенос-Айресі, підготовлена на підставі Загальної декларації прав людини, інших всесвітньо визнаних норм і принципів у галузі дотримання прав людини та спрямована на розвиток олімпійського руху. Зміст Декларації дає розуміння і застосування положень про права та обов'язки спортсмена [6].

Держава створює умови для правового захисту інтересів громадян у сфері фізичної культури і спорту, розвиває фізкультурно-спортивну індустрію та інфраструктуру, заохочує прагнення громадян зміцнювати своє здоров'я, вести здоровий спосіб життя [7, с. 12].

В Україні правове регулювання у сфері фізичного виховання і спорту регулюється великою кількістю нормативно-правових актів, зокрема: Конституцією України, законами України «Про фізичну культуру і спорт», «Про підтримку олімпійського, паралімпійського руху та спорту вищих досягнень

в Україні», «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань», «Про антидопінгову діяльність у спорті» тощо.

Відповідно до ст. 49 Конституції України [8] держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту. Своєю чергою науковці зауважують, що державні гарантії, які забезпечують розвиток фізичної культури і спорту, розуміються як складова права на охорону здоров'я [9, с. 107].

Закон України «Про фізичну культуру і спорт» [10] визначає, що фізичне виховання різних груп населення – це напрям фізичної культури, пов'язаний з процесом виховання особи, набуттям нею відповідних знань та умінь з використання рухової активності для всебічного розвитку, оздоровлення та забезпечення готовності до професійної діяльності та активної участі в суспільному житті; спорт своєю чергою визначений як діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на виявлення та уніфіковане порівняння досягнень людей у фізичній, інтелектуальній та інших підготовленостях шляхом проведення спортивних змагань та відповідної підготовки до них (ст. 1).

Закон України «Про підтримку олімпійського, паралімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні» забезпечує правове регулювання відносин, спрямованих на розвиток олімпійського та паралімпійського руху в Україні, гарантує державну підтримку його учасникам. Метою Закону є сприяння створенню передумов для успішної підготовки та участі членів збірних команд України в Олімпійських, Паралімпійських іграх, вихованню молоді засобами спорту в дусі олімпізму, залученню населення до здорового способу життя, зростанню міжнародного авторитету держави [11].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» спорт – рід занять фізичних осіб, спрямованих на виявлення та уніфіковане порівняння шляхом проведення змагань за встановленими правилами їхніх досягнень у фізичній, інтелектуальній та іншій підготовці, набутих під час навчально-тренувального процесу [12]. Констатуємо факт право-

вої колізії у визначенні поняття «спорт» у цьому Законі та в Законі України «Про фізичну культуру і спорт».

Закон України «Про антидопінгову діяльність у спорті» [13] визначає правові та організаційні засади провадження антидопінгової діяльності в Україні, повноваження органів державної влади та органів місцевого самоврядування, обов'язки відповідних закладів, установ, організацій та фізичних осіб щодо запобігання застосуванню й поширенню допінгу у спорті.

Постановою Кабінету Міністрів України від 1 березня 2017 р. № 115 була затверджена Державна цільова соціальна програма розвитку фізичної культури і спорту на період до 2024 року, метою якої є визначення провідної ролі фізичної культури і спорту як важливого фактору здорового способу життя, профілактики захворювань, формування гуманістичних цінностей, створення умов для всебічного гармонійного розвитку людини, сприяння досягненню фізичної та духовної досконалості людини, виявлення резервних можливостей організму, формування патріотичних почуттів у громадян та позитивного іміджу держави у світовому співтоваристві [14].

У 2020 році була ухвалена і затверджена Стратегія розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року, метою якої є формування у населення культури здорового способу життя, створення умов для розвитку сучасної і доступної спортивно-оздоровчої інфраструктури, збільшення кількості населення, яке регулярно займається руховою активністю, забезпечення підготовки, участі національної збірної команди в іміджевих змаганнях, сприяння входженню України до числа кращих спортивних держав світу [15].

Таким чином, нормативно-правове регулювання у сфері фізичної культури та спорту є законодавчою опорою і виступає певним зобов'язанням держави щодо регулювання галузі. Практично серед усіх національних законів, які регулюють спортивну діяльність, можна виділити спільні риси, незважаючи на їхню різну специфіку та різноплановість. Серед таких, що стосуються управління державною політикою, відзначають: декларацію значимості фізичної культури та спорту для держави і суспільства; визначення джерел фінансування та ресурсно-

го забезпечення галузі; визначення державних органів управління сферою фізичної культури і спорту, повноваження місцевих органів влади стосовно цієї сфери [16, с. 329]. Крім національних законів, необхідно відзначити наявність різноманітних національних програм та концепцій розвитку в зарубіжних країнах; у багатьох з них окремо ухвалено концепції розвитку спорту вищих досягнень і підготовки спортивних збірних команд (США, Велика Британія, Канада, Франція) [17, с. 52].

Висновки. Враховуючи вищевикладене, доходимо висновку, що на сьогодні фізичне виховання і спорт є невід'ємною частиною життя не тільки кожної людини, а й кожної країни. Виникнення і становлення міжнародного спортивного руху, олімпійського спорту, створення та утвердження інститутів спорту, а також творення нормативно-правової бази має глибоку й неоднозначну історію. За цей час міжнародна спільнота вибудувала чітку ієрархічну структуру спортивних організацій як на міжнародному, так і на внутрішньому національному рівнях, із власним законодавством. Стосовно сучасного законодавства України, яке регламентує правові відносини у сфері фізичного виховання та спорту, то на сьогодні воно є далеким від моделі міжнародних стандартів у цій галузі, хоча і перебуває в активній фазі формування нової державної політики.

Слід зазначити, що у сучасному суспільстві актуальними є проблеми відповідності внутрішнього законодавства нашої країни про фізичне виховання та спорт основним принципам і нормам міжнародного права та міжнародним договорам України. Наявна також проблема правових колізій та протиріч окремих положень законодавства у сфері фізичного виховання та спорту. Тому важливим завданням у цьому контексті, на наш погляд, має стати робота щодо створення єдиного системного нормативно-правового акта, зокрема Кодексу фізичного виховання та спорту, метою якого має стати регулювання відносин у галузі системи охорони здоров'я, освіти, фізичного виховання та спорту.

Список використаних джерел

1. Базенко В. А. Європейський досвід управління розвитком фізичної культури та спорту на місцевому рівні. *Ефективність державного управління*. 2017. Вип.1 (50). Ч. 1. С. 156–165.

2. Європейська хартія спорту для всіх. Council of Europe. Committee of Ministers. URL: <https://rm.coe.int/16804c9dbb> (дата звернення: 22.04.2024).

3. Міжнародна хартія фізичного виховання та спорту: Хартія ООН з питань освіти, науки та культури від 21.11.1978 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_350#Text (дата звернення: 22.04.2024).

4. Спортивна хартія Європи: постанова Ради Європи від 15.05.1993 р. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/european-sports-charter-and-humanrights-in-sport-resolutions-adopted-at-conference-of-ministers> (дата звернення: 22.04.2024).

5. Кодекс спортивної етики. Справедлива гра – шлях до перемоги. Комітет міністрів Ради Європи, 1985 р. URL: <http://ww.roc.n^eaiWfairplau/documents/sportivny-kodeksfeur/> (дата звернення: 22.04.2024).

6. Декларація прав та обов'язків спортсменів 2018 року. URL: <https://olympics.com/athlete365/ru/декларация-о-правах-и-обязанностях-сп/> (дата звернення: 22.04.2024).

7. Костенко М. П. Законодавче та нормативно-правове забезпечення розвитку спорту вищих досягнень в Україні. *Актуальні проблеми фізичної культури і спорту*: зб. наук. праць. Київ: Науковий світ, 2003. С. 12–17.

8. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

9. Конституція України. Науково-практичний коментар: станом на 20 травня 2018 р. / Я. О. Берназюк, А. Г. Бірюкова, Ю. О. Буглак та ін.; за заг. ред. К. І. Чижмар, О. В. Лавриновича. Київ: Професіонал, 2018. 296 с.

10. Про фізичну культуру і спорт: Закон України від 24 грудня 1993 року № 3808-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 14. Ст. 80.

11. Про підтримку олімпійського, паралімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні: Закон України від 14 вересня 2000 року № 1954-ІІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 43. Ст. 370.

12. Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань: Закон України від 3 листопада 2015 року № 743- VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 51. Ст. 472.

13. Про антидопінгову діяльність у спорті: Закон України від 26 січня 2022 року № 2011-ІХ. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 14. Ст. 33.

14. Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2024 року : постановва Кабінету Міністрів України від 1 березня 2017 р. № 115. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/115-2017-п#Text> (дата звернення: 22.04.2024).

15. Про затвердження Стратегії розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року : постановва Кабінету Міністрів України від 4 листопада 2020 р. № 1089. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-2020-п#Text> (дата звернення: 22.04.2024).

16. Hoekman R., Breedveld K., Kraaykamp G. Providing for the rich? The effect of public investments in sport on sport (club) participation of vulnerable youth and adults. *European Journal for Sport and Society*. 2017. № 14 (4). P. 327–347.

17. Журба М. А. Зарубіжний досвід державного регулювання сфери фізичної культури і спорту. *Актуальні проблеми держави і права*. 2017. Вип. 79. С. 51–57.

Puzyrna N.,

PhD in Law, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Public and Private Law,
Chernihiv Polytechnic National University,
Chernihiv, Ukraine
ORCID: 0000-0002-7297-0829

LEGAL REGULATION OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS: INTERNATIONAL AND NATIONAL ASPECTS

The article addresses to the legal regulation of physical education and sports. In the course of the analysis, the article identifies international and national aspects of such regulation, as well as trends in the development of the legal framework in the system of physical education and sports development. International standards in the field of physical education and sports were analyzed, in particular: The International Charter of Physical Education, Physical Activity and Sport, the European Charter of Sport, the European Charter of Sport for All, the Code of Sports Ethics, the Declaration of the Rights and Responsibilities of Athletes, etc. The national aspects of legal regulation of physical education and sports were identified in the context of the analysis of the Constitution of Ukraine, the Laws of Ukraine “On Physical Culture and Sports”, “On Support of the Olympic, Paralympic Movement and High Performance Sports in Ukraine”, “On Prevention of the Impact of Corruption Offenses on the Results of Official Sports Competitions”, “On Anti-Doping Activities in Sports”, and other legal acts. A retrospective analysis of the regulatory and legal support for the development of physical education and sports allowed us to trace the formation of the main

priorities of social development and the requirements for regulatory implementation in the legislation of Ukraine.

The basic priorities of the world's leading experience in the development of physical education and sports and the possibility of its application in Ukraine are identified. It is concluded that today physical education and sports are an integral part of life not only of every person, but also of every country. It is noted that in modern society, the problems of compliance of our country's domestic legislation on physical education and sports with the basic principles and norms of international law and international treaties of Ukraine are relevant. The author emphasizes that today in the field of physical education and sports there is still a problem of legal conflicts and contradictions of certain provisions of Ukrainian legislation.

Key words: *legal regulation, physical education, physical culture, sports, legislation.*

References

1. Bazenko, V. A. (2017), "European experience in managing the development of physical culture and sports at the local level", *Efficiency of public administration*, Issue 1 (50), Part 1, pp. 156–165.

2. The European Charter of Sport for All, Council of Europe, Committee of Ministers, available at: <https://rm.coe.int/16804c9dbb> (accessed 22 April 2024).

3. International Charter of Physical Education and Sport: The UN Charter on Education, Science and Culture dated 21 November 1978, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_350#Text (accessed 22 April 2024).

4. The European Charter of Sport: a resolution of the Council of Europe dated 15 May 1993, available at: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/european-sports-charter-and-humanrights-in-sport-resolutions-adopted-at-conference-of-ministers> (accessed 22 April 2024).

5. Code of Sports Ethics. Fair play is the way to victory. Committee of Ministers of the Council of Europe, 1985, available at: <http://ww.roc.n^eaiWfair-plau/documents/sportivny-kodeksfeyr/> (accessed 22 April 2024).

6. Declaration of Rights and Responsibilities of Athletes (2018), available at: <https://olympics.com/athlete365/ru/декларация-о-правах-и-обязанностях-сп/> (accessed 22 April 2024).

7. Kostenko, M. P. (2003), "Legislative and Regulatory Support for the Development of High Performance Sports in Ukraine", *Actual problems of physical culture and sports : a collection of scientific papers. proceedings*, The scientific world, Kyiv, pp. 12–17.

8. The Constitution of Ukraine dated 28 June 1996, *Vidomosti of the Verkhovna Rada of Ukraine*, No. 30, Art. 141.

9. Bernaziuk, Ia. O., Biiрукova, A. H., Buhlak, Yu. O. (2018), The Constitution of Ukraine. Scientific and practical commentary: dated 20 May 2018 / in Chyzhmar, K. I. and Lavrynovych, O. V., Professional, Kyiv.

10. Ukraine (1994), On Physical Culture and Sports : Law of Ukraine dated 24 December 1993, No. 3808-XII, *Vidomosti of the Verkhovna Rada of Ukraine*, No. 14, Art. 80.

11. Ukraine (2000), On supporting the Olympic and Paralympic Movement and sports of higher achievement in Ukraine : Law of Ukraine dated 14 September 2000, No. 1954-III, *Vidomosti of the Verkhovna Rada of Ukraine*, No. 43, Art. 370.

12. Ukraine (2015), On Preventing the Influence of Corruption Offenses on The Results of Official Sports Competitions : Law of Ukraine dated 3 November 2015, No. 743- VIII, *Vidomosti of the Verkhovna Rada of Ukraine*, No. 51, Art. 472.

13. Ukraine (2023), On Anti-Doping Activities in Sports : Law of Ukraine dated 26 January 2022, No. 2011-IX, *Vidomosti of the Verkhovna Rada of Ukraine*, No. 14, Art. 33.

14. Ukraine (2017), *On approval of the State Targeted Social Program for the Development of Physical Culture and Sports for the period up to 2024* : Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 1 March 2017, No. 115, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/115-2017-п#Text> (accessed 22 April 2024).

15. Ukraine (2020), *On Approval of the Strategy for the Development of Physical Culture and Sports for the period up to 2028* : Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 4 November 2020, No. 1089, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-2020-п#Text> (accessed 22 April 2024).

16. Hoekman, R., Breedveld, K. and Kraaykamp, G. (2017), "Providing for the rich? The effect of public investments in sport on sport (club) participation of vulnerable youth and adults", *European Journal for Sport and Society*, No. 14 (4), pp. 327–347.

17. Zhurba, M. A. (2017), "Foreign experience of state regulation of physical culture and sports", *Current issues of state and law*, Issue 79, pp. 51–57.